

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Pedagogická fakulta
Ústav pedagogiky a sociálních studií

EVA RŮŽIČKOVÁ
Pedagogika - Veřejná správa, 3. ročník, kombinované studium

**DĚJINY INSTITUCE VEŘEJNÉ SPRÁVY-
MĚSTSKÁ SPRÁVA V TŘEBÍČI**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Mgr. Pavel NEUMEISTER, Ph.D.

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 2. 4. 2011

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu práce Mgr. Pavlu Neumeisterovi, Ph.D. za odborné rady při zpracování bakalářské práce a pracovníkům Státního okresního archivu v Třebíči za pomoc při bádání v historických pramenech.

Obsah

Úvod.....	6
1 Třebíč.....	7
1.1. Stručná historie Třebíče	7
2 Vznik měst a městské správy	9
2.1 Vznik městské správy v Třebíči	10
3 Městská správa v 15. - 16. století	11
3.1 Městská správa v Třebíči v 15. - 16. století	13
4 Městská správa od 17. století do poloviny 18. století ..	14
4.1 Městská správa v Třebíči od 17. století do poloviny 18. století.....	16
5 Městská správa v letech 1740 – 1848	17
5.1 Městská správa za Marie Terezie (1740 – 1780)	17
5.2 Městská správa za Josefa II. (1780 – 1790).....	18
5.3 Městská správa v Třebíči v letech 1740 – 1848	20
6 Městská správa v letech 1849 - 1918	21
6.1 Stadionovo obecní zřízení	21
6.2 Městská správa v Třebíči v letech 1849 - 1918	23
7 Městská správa v letech 1918 - 1939	26
7.1 Vývoj obecní samosprávy do 30. let.....	26
7.2 Vývoj obecní samosprávy ve 30. letech	27
7.3 Obecní samospráva za 2. československé republiky	27
7.4 Městská správa v Třebíči v letech 1918 - 1939	28
8 Městská správa v letech 1939 - 1945	30
8.1 Městská správa v odstoupeném území	30
8.2 Městská správa v Protektorátu Čechy a Morava	30
8.3 Městská správa v Třebíči v Protektorátu Čechy a Morava	31
9 Městská správa 1945 - 1989 - vznik národních výborů	32
9.1 Městská správa V Třebíči v letech 1945 - 1989.....	33

10 Městská správa v současnosti	34
10.1 Obec.....	35
10.2. Rozčlenění územně samosprávních celků	35
10.3 Svazky obcí	36
10.4 Občané obce a jejich práva	37
10.5 Působnost obce.....	38
10.5.1 Samostatná působnost obce	38
10.5. 2 Přenesená působnost obce	38
10.6 Orgány obce	38
10.6.1 Zastupitelstvo obce	39
10.6.2 Rada obce	39
10.6.3 Starosta	39
10.6.4 Obecní úřad	40
10.6.5 Orgány zastupitelstva obce.....	40
10.7 Městská správa v Třebíči po roce 1989 a v současnosti ..	41
10.7.1 Třebíč - obec s rozšířenou působností.....	41
10.7.2 První volby po sametové revoluci	41
10.7.3 Samospráva města Třebíč v současnosti	42
10.7.4 Městský úřad v Třebíči - odbory a oddělení	43
Závěr	44
Seznam literatury	45
Seznam příloh	47

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je „Dějiny instituce veřejné správy - městská správa v Třebíči. Toto téma jsem si vybrala ze tří důvodů. Prvním důvodem je fakt, že jsem se doposud nesečkala s žádným zpracováním dějin města Třebíče na toto téma. Druhým je skutečnost, že jako budoucí zaměstnanec veřejné správy bych měla o její historii něco vědět. A posledním důvodem je, že se s orgány veřejné správy každý z nás setká několikrát za život.

Proto chci ve své práci zpracovat nejen přehled veřejné správy - správy měst a obcí v rámci českých zemí, ale i vývoj městské správy Třebíči. Podle mého názoru vývoj městské správy v Třebíči nám pomůže lépe pochopit i dějiny samotného města.

Hlavním cílem mé práce je ukázat, jak se v českých zemích městská správa vyvíjela a měnila a pak skutečnosti konkrétně doložit na městské správě v Třebíči.

Svoji práci jsem rozdělila do několika kapitol, v nichž se budu zabývat vývojem městské správy v určitém daném období. V první kapitole se zaměřím na dějiny města Třebíče. Od druhé kapitoly do deváté kapitoly se již budu vztahem, prvopočátky a vývojem městské správy v českých zemích a v Třebíči, a to od 13. století až po rok 1989. Desátá kapitola bude popisovat městskou správu v podobě, v jaké je nám již známa dnes.

Při vypracování této práce se budu opírat o dobové archivní materiály z Okresního archivu v Třebíči.

1 Třebíč

Téměř čtyřicetitisícové město Třebíč se nachází na jihozápadní Moravě a společně s Jihlavou je důležitým správním centrem kraje Vysočina.

V Třebíči sídlí muzeum Vysočiny se vzácnými sbírkami betlémů, vltavínů, minerálů a dýmek. Její dominantou jsou Románská bazilika sv. Prokopa, bývalé židovské ghetto, které je z urbanistického i historického hlediska největší v České republice, a židovský hřbitov zapsané v roce 2003 do seznamu světového dědictví UNESCO.

1.1. Stručná historie Třebíče

Počátky města spadají do 11.století, konkrétně do roku 1101, kdy se moravská knížata Oldřich Brněnský a Litolt Znojemský rozhodli postavit na hranicích obou údělů benediktinský klášter. Klášter se měl stát rodovým pohřebišťem a zároveň měl symbolizovat spojení brněnského a znojemského údělu. Vhodná zeměpisná poloha kláštera znamenala brzké založení tržní osady a později i města.

Nejstarší dochovaná písemná listina třebíčského archivu je z roku 1277. V listině se o Třebíči hovoří poprvé jako o městečku a obyvatelích jako o měšťanech. Třebíčský opat Martin v ní oceňuje zásluhy měšťana Heřmana, jež je historiky pokládán za zakladatele města - lokátora.¹ V roce 1335 obdržela Třebíč od markraběte Karla a českého krále Jana Lucemburského privilegium. Zároveň byla Třebíč povýšena na město.

V období husictví bylo město i klášter dobyty a staly se důležitým centrem moci husitů. V roce 1435 se město opět vrátilo do rukou své původní vrchnosti a byly mu uděleny práva konat dva výroční trhy a právo mílové.

Česko - uherská válka mezi Jiřím Poděbrad a Matyášem Korvínem měla v roce 1468 pro Třebíč fatální následky. Město totiž na nějaký čas přestalo existovat. O deset let později se Třebíč dostává do držení Zdeňka ze

¹ FIŠER, R.- NOVÁČKOVÁ, E.– UHLÍŘ, J. *Třebíč. Dějiny města I., 1 díl: Od založení benediktinského kláštera k počátkům města*. Třebíč: Vydavatelství Blok, 2004. str. 31.

Šternberka. Roku 1486 král Vladislav a Matyáš uzavřeli dohodu o „zboží dobytá mečem“, a tak se třebíčský klášter opět vrací do rukou opatovi. V roce 1490 zastavil král klášter Vilémovi z Pernštejna. Chudý klášter neměl peníze na své vykoupení, a tak se stal majetkem Pernštejnů.

Roku 1556 Pernštejnové získali zástavu do dědičného držení. Od nich Třebíč odkupují Osovští z Doubravice, pak Žerotínové a nakonec se Třebíč dostala do rukou Valdštejnů, kterým patřila do roku 1945.

Na počátku 17. století se vdova po Smilu Osovském, Kateřina z Valdštejna, opět vdala. Jejím manželem se stal Karel Starší ze Žerotína, díky němuž se Třebíč nepřidala ke stavovskému povstání šlechty a po Bílé hoře získala za věrnost od císaře ochranný list, který město ochránil před vojsky během třicetileté války (1618-1648).

Po třicetileté válce dochází k rekatolizaci, ani Třebíč nebyla ušetřena a od roku 1631 je ve městě katolický farář a v roce 1671 je fara u sv. Martina povýšena na děkanství.

Za napoleonských válek (1805-1806) postihla město hospodářská krize z důvodu financování prvního francouzského sboru čele s maršálem Bernadottem. Navíc bylo město v letech 1821 a 1822 zničeno dvěma rozsáhlými požáry.

Od počátku 19. století se v Třebíči rozvíjejí některé podniky, zvláště továrna Budischowských. Největší dílnu Budischowských na výrobu bot zde v roce 1931 kupuje i podnikatel Tomáš Baťa a ta se stala jednou z poboček Baťovy továrny ve Zlíně.

Druhá světová válka (1939-1945) znamenala konec staletého osídlení Židů v Třebíči. Na 281 třebíčských Židů bylo deportováno do vyhlazovacích táborů.

Konec 20. století je spojen s budováním jaderné elektrárny Dukovany a vodní nádrže Dalešice. Nová panelová sídliště, školy, poliklinika, autobusové nádraží a nákupní centrum výrazně změnilo tvář a charakter města.

2 Vznik měst a městské správy

První sídelní útvary na území českého státu se objevovali již v raném středověku.² Samotná města začala vznikat až ve 13. století z politických, hospodářských i obranných důvodů. Nejprve města zakládal pouze panovník, jednalo se o města královská. S postupem času ale začala vznikat i města poddanská, jež zakládali ostatní feudálové se souhlasem panovníka. Města královská, která byla důležitou součástí královského majetku, se nejvíce lišila od poddanských tím, že její obyvatelé byli přímo podřízeni králi, byli tak svobodní. Postupně se z některých královských měst vytvořila tzv. města privilegovaná, která poskytovala finance králi podle aktuální potřeby.³ Kromě těchto měst existovala ještě města věnná, jež byla odkazována královně. Města poddanská se podle vrchnosti dělila na biskupská (např. Pelhřimov, Příbram), kapitulní (Zahrádka), klášterní (Kladruby) a šlechtická (Jindřichův Hradec, Český Krumlov, Pardubice atd.). Obyvatelé byli poddanými vrchnosti a ty od nich vyžadovali běžné povinnosti, včetně roboty.

V čele královských i poddanských měst stál rychtář. Ten řídil městskou hotovost, vykonával městské soudnictví a obstarával správní a policejní agendu. Na konci 13. století byla do městského práva zanesena také samospráva. Městskou radu vedl purkmistr (magister civium) a členem městské rady neboli konšelem mohl být jen ten obyvatel města, jenž disponoval plným městským právem, tedy ve městě trvale bydlel a v jeho obvodě vlastnil nemovitost, z níž platil městskou daň (census).⁴ Nejprve konšele volili nejmajetnější obyvatelé z města a schvaloval je panovník. Zanedlouho byla volba zrušena a konšelé byli navrhováni odstupující radou. Jejich počet se pohyboval od čtyř do dvanácti a stanovoval se podle městského práva a počtu obyvatel ve městě. Městská rada jednala neveřejně a všechna schválená usnesení byla povinná pro celé město.⁵ Městská rada

² Např. Sámova říše, Velkomoravská říše

³ Ostatní města musela krále zahrnovat stálými pravidelnými dávkami

⁴ CHARBUSKÝ, M. *Veřejná správa - správa měst a obcí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. str. 10.

⁵ Výjimku tvořili obyvatelé města se zvláštním postavením jako byli Židé, duchovenstvo či univerzita

měla pravomoc v oblasti veřejného pořádku, řemeslnických aktivit, obchodu a financí. Soudnictví si nadále ve svých rukou udržel rychtář.

Informace o obyvatelstvu mám dokládají církevní prameny jako registra desátků kněžských, účetní a jiné doklady zádušních pokladen, v pozdějším čase soupis poddaných podle víry z roku 1651 a zповědні seznamy Arcidiecéze pražské.

2.1 Vznik městské správy v Třebíči

První doložená listina, ve které je již Třebíč označena jako městečko pochází z roku 1277. Třebíčský opat Martin v ní oceňuje zásluhy měšťana a zároveň lokátora Heřmana v Třebíči a zbavuje jeho dům, který byl rychtou a později i domem radním, všech berní, daní a dávek, s výjimkou zemské berně a ročního poplatku půl hřivny stříbra.⁶ Třebíč byla tedy založena jako poddanské městečko církevní vrchnosti a obdobně jako klášter patřilo ke statkům krále. Až do roku 1335 o správě města neexistují žádné zmínky, ale určitě se nelišilo od jiných poddanských měst v té době. Zástupcem klášterní vrchnosti byl rychtář (iudex), který byl ve městě rozhodujícím činitelem a který disponoval veřejnou i soudní mocí a vedl městskou hotovost.⁷

V roce 1335 moravský markrabě Karel povýšil Třebíč na město a udělil jí tzv. právo znojemské a další privilegia. Město tak mohlo být obehnáno hradbami a společnost se začala řídit novým právním řádem. Podle znojemského práva se základem městské samosprávy stala městská rada (consilium), nejprve stanovená pánem města, později volená nejbohatšími občany. Městská správa měla za úkol řešit politické, finanční, trhové a řemeslné záležitosti.

⁶ FIŠER, R.- NOVÁČKOVÁ, E.- UHLÍŘ, J. *Třebíč. Dějiny města I., 1. díl: Od založení benediktinského kláštera k počátkům města*. Třebíč: Vydavatelství Blok, 2004. str. 31.

⁷ Tamtéž

3 Městská správa v 15. - 16. století

V 15. století začal vývoj královských měst postupně zpomalovat a jejich celkový počet se snižoval. Oproti tomu se rozvoj poddanských měst zlepšoval, a to díky udělovaným privilegiím, která doposud náležela jen královským městům. Ve správě měst si své postavení nadále udržoval rychtář, i když postupem času se stal závislým na městské radě, protože města začala s vykupováním rycht. Poté rychtář vykonával pouze pořádkovou a policejní službu, což znamenalo, že mu z jeho původní činnosti zůstaly některé úkony provádějící se u výslechů v trestním soudnictví.

Nejdůležitějším orgánem správy byla nadále městská rada. Rada byla vždy složena podle národnostních a náboženských potřeb a počet členů se odvíjel od velikosti města. V jejím čele stál primas, jež po celé funkční období odpovídal za správu hospodářství města. V oblasti pravomocí si městská rada nadále udržela správu finanční, bezpečnostní a hospodářskou a z důvodu poklesu kompetencí rychtáře se navíc ujala i správy soudnictví. Se stále více narůstajícími pravomocemi se městská rada začala formovat na specializované podřízené orgány, na které přenesla část svých pravomocí. Počet orgánů a jejich složení záviselo na počtu obyvatel, hospodářském charakteru a míře, jak se samospráva dokázala prosadit. V této době se pravidelným zaměstnancem rady stal městský písař.

Po smrti Zikmunda Lucemburského nastala doba politické nestability a narůstalo napětí ve vztazích šlechty a měst. Celá situace vyústila v 80. letech 15. století ve vzájemný zápas mezi městy a šlechtou. Šlo o zápas v oblasti politické, kdy měla města ztratit práva zúčastňovat se zemských sněmů, a hospodářské, kdy vrchnost usilovala o likvidaci monopolního postavení měst zrušením mílového práva, práva na vaření piva atd.

Šlechta si svoje výsadní postavení vymezila vydáním Vladislavského zemského zřízení (11. března 1500), které politická práva měst omezilo. Města s vydáním zemského zřízení nesouhlasila a roku 1502 zformovala brannou jednotu, která se odmítla podřídit zemským úředníkům. Situace se mírně zklidnila v roce 1508 vydáním kompromisu, který městům zaručoval na zemských sněmech právoplatný hlas v záležitostech, jež se jich týkaly.

Napětí mezi šlechtou a městy nadále přetrvávalo a až ohrožení šlechty i měst selským povstáním, donutilo roku 1517 obě strany dohodnout se na Svatováclavské smlouvě. Ta měšťanům přiznala, že mají právo být souzeni jedině soudy městskými, šlechta zase zemskými. Dále šlechta přiznala městům právo třetího hlasu na zemských sněmech, města naopak musela souhlasit se ztrátou práva na vaření piva, které získala šlechta.

V roce 1526 nastala pro města pohroma. Na český trůn byl zvolen Ferdinand I. Habsburský netající se snahou obnovit silnou centralizovanou vládu a omezit městskou správní autonomii. Města se s panovníkovým počínáním nehodlala smířit a připojila se na stranu českých stavů bouřících se proti politickým a náboženským aktivitám dvora. Roku 1547 česká šlechta kapitulovala a města tak svůj zápas o udržení dosavadní autonomie prohrála. Po vyhraném boji začal Ferdinand I. a po něm Maxmilián II. plnit své sliby. Města se stala součástí královského majetku a postihl je hospodářský a správní perzekuční postih. Postih spočíval v zabavení celého pozemkového majetku a odevzdání vybíraných financí, které mohla města doposud investovat, kam potřebovala. Ne ale všechna města byla postižena. Města, která v době nepokojů zůstala králi věrná, si udržela svůj pozemkový majetek, ekonomické zásady i městskou samosprávu, nedošlo zde totiž k dosazení královského rychtáře.⁸

Dalším krokem panovníka bylo odstranění politické moci měst. Zemských sněmů se mohla města účastnit jen se svolením panovníka a mohla se vyjadřovat pouze k městským záležitostem. Navíc města musela společně se zabaveným majetkem vrátit i všechna privilegia z oblasti vnitřní správy a došlo k reorganizaci městské správy, aby byl zajištěn královský dohled. Do pražských měst byl dosazen hejtman, který hlídat politické záležitosti, a jemu byl podřízený královský rychtář vykonávající policejní, soudní a správní dohled. V ostatních královských městech vykonávali kontrolu rychtáři.

Změna nastala také v postavení samosprávních orgánů. Městská rada byla pod kontrolou královského rychtáře a již nemohla rozhodovat o svém

⁸ V Čechách Plzeň, České Budějovice, Ústí nad Labem a na Moravě kromě Jihlavy všechna královská města

složení. Městské soudnictví zase ztratilo svoji autonomii. Na počátku roku 1548 byl totiž založen Apelační (odvolací) soud v Praze, což znamenalo zrušení uznávané zásady, že měšťan soudí měšťana, neboť všichni členové Apelačního soudu byli z řad šlechty.

Situace se zlepšila za vlády císařů Rudolfa II. a Matyáše, kdy došlo k oslabení panovnické moci. Měštům bylo povoleno rozhodovat o složení městské rady a městská rada znovu získala moc nad cechy i ostatními řemesly provozujícími ve městě.

3.1 Městská správa v Třebíči v 15. - 16. století

Z roku 1406 se dochovala první listina vydaná městskou radou v Třebíči, ze které vyplývá její složení. Kromě nově zvolené městské rady (moderni scabini) zde působila také stará městská rada (antiqui scabini) vykonávající poradní či kontrolní funkci. Listina rovněž dokládá, jak již v té době byla městská samospráva rozvinutá. V čele městské samosprávy byla nadále městská rada odpovědná za politický, hospodářský a finanční rozvoj města. Městská rada odváděla i rozepisovala berně a postupně si vynutila právo vybírat městské dávky pro potřeby celého města, navíc prostřednictvím spravovala svého prvního člena (primase) obecní jmění.⁹ Dále jmenovala městského písaře i biřice a kontrolovala školy, špitály a cechy. Postupem času moc městské správy zesílila natolik, že začala omezovat moc rychtáře. Do čela dosadila purkmistra voleného vždy na čtyři neděle, což znamenalo, že se vystřídal všech dvanáct členů městské rady. Městský soud zasedal v rychtě. Vykonával se zde tzv. soud denní, kdy se jednalo pravidelně o drobnějších přestupcích, a tzv. soud zahájený, ten byl soudem hlavním. V čele soudu stál městský rychtář společně s přísedícími. Těžké zločiny se pak soudily za přítomnosti opata třikrát do roka.

⁹ FIŠER, R. - NOVÁČKOVÁ, E. - UHLÍŘ, J. *Třebíč. Dějiny města I., 2. díl: Město a klášter za vrcholného středověku*. Třebíč: Vydavatelství Blok, 2004. str. 44.

V době nepokojů mezi šlechtou a městy Třebíč jako již poddanské město získalo po více než padesáti letech od Viléma z Pernštejna právo odúmrtí a roku 1500 bylo město osvobozeno od čepování panského vína. Roku 1547 Jan z Pernštejna vyhověl požadavkům městské rady, jež v této době ztrácela na významu, a Třebíč opět obdržela nejdůležitější výsadu právo mílové a potvrzení právních kompetencí městské rady. Městská rada se po vydání tohoto listu opět začala řídit původním právním zdrojem, tedy znojemským městským právem, a to i ve věcech trestního práva. Což znamenalo, že se městská rada bude skládat ze dvanácti členů, v jejich čele bude purkmistr, jejím kontrolním orgánem bude předešlá stará rada a rychtář se bude starat o pořádek ve městě a o občanskoprávní záležitosti.

V roce 1583 vydal pro Třebíč Smil Osovský tzv. zřízení městské. Podle zřízení byly pravomoci městské rady značně omezeny. Rychtář, konšelé a hajní museli příslibit věrnost a spravedlivé jednání v úřadě své vrchnosti. Konšelé měli za úkol pravidelně se účastnit všech zasedání rady (pod pokutou) a stará rada musela na schůzi přijít pokud bylo třeba. Měšťané měli nařízeno přijmout funkci konšele, i když jim tato funkce přinášela značné starosti. Purkmistr měl na starosti městskou pečeť a od roku 1582 dostalo město právo pečeti červeným voskem.

4 Městská správa od 17. století do poloviny 18. století

V této době do života zemí Koruny české zasáhlo nejen stavovské povstání, ale i právě probíhající třicetiletá válka (1618 - 1648). Města byla obléhána, dobývána a drancována. Finanční pohromou pro města představovalo jak přezimování vojsk tak i sám císař, který se domáhal placení vysokých pokut a půjček, popřípadě zabavení části majetku. Výsledkem všeho byla ekonomická krize měst, ze které se již některá nedostala a ztratila na svém významu.

Porážka českého stavovského povstání (1620) měla za následek ztrátu autonomie, jež města znovuzískala na přelomu 16. a 17. století. Z důvodu posílení ekonomické situace státu došlo zanedlouho k jejímu obnovení, v roce 1627 byly privilegia vráceny Starému a Novému městu

pražskému a o rok později všem městům ovšem s tím, že byl vymezen poměr panovnických a samosprávných orgánů měst.

Nositelem vrcholného panovnického dohledu nad všemi záležitostmi města se stal podkomoří. Od roku 1688 měl za úkol kontrolovat záležitosti ekonomické, policejní i veřejné. Dalšími nositeli byli královští rychtáři, ti v daném městě vykonávali dohled v oblasti administrativní, soudní i hospodářské. K tomu v městské radě zaujímali rozhodující postavení, i když byli pouze čestnými členy.

Jedinou autonomní institucí v řízení měst zůstala městská rada. Ta měla celkem dvanáct konšelů katolického vyznání střídajících se v čele rady v hodnosti purkmistra. První konšel se přestal nazývat primas, začalo se užívat oslovení primátor. Ustavována byla také tzv. stará rada složená ze šesti konšelů z předešlé městské rady, jež se podílela na rozhodování podstatných záležitostí. I přesto, že veškerá rozhodování městské rady byla značně ovlivněna přítomností královského rychtáře, neboť všechna nařízení nesměla být v rozporu se zájmy panovníka.

V tomto období se začíná objevovat požadavek na zkvalitnění řízení měst, zejména se kladl důraz na to, aby konšelé získali odbornou způsobilost, tedy dosažení právnického vzdělání.

V této době vznikají i hlavní prameny o obyvatelích země, tzv. matriky. V Čechách se rozhodlo o vedení matrik na pražské synodě roku 1605, na Moravě na olomoucké synodě již roku 1591.

Pravidelné vedení matrik se ale v našich zemích datuje až od poloviny 17. století. Matriku tehdy tvořila vždy jen jedna kniha, která byla dělena na tři části: pro zápisy o narození, oddání a úmrtí, a to pro celou farnost.

V 18. století došlo ve vedení matrik k velkým změnám, do záležitostí evidence obyvatel začal zasahovat stát, který si začal uvědomovat, jak jsou tyto zápisy důležité pro statistické účely při vedení národního hospodářství.

4.1 Městská správa v Třebíči od 17. století do poloviny 18. století

V tomto období složení městské samosprávy neprošlo žádnými změnami. Správa i nadále zůstala v rukou primase a deseti konšelů (od roku 1652 dvanácti), šesti obecních konšelů, rychtáře a podružného rychtáře. K úředním osobám patřili také dva hospodáři městského špitálu, dva novoměstští konšelé a dva kostelníci.¹⁰ Od roku 1643 se pravidelným členem rady stal městský písař. Občas se v seznamech úředních osob také objevují výběrčí poplatků z dobytka, mýtní, řezničtí, soukeničtí či mlynářští cechmířtí.

Svojí vlastní samosprávou disponovaly části Podklášteří a Nové Dvory, ta se skládala ze šesti konšelů (1 konšel byl pro Nové Dvory), rychtáře a dvou hajných. Rovněž početné židovské obyvatelstvo v Třebíči mělo svého rychtáře a dva konšele.

V letech 1724 -1726 došlo ke konfliktu mezi městem a vrchností, konkrétně Janem Josefem z Valdštejna. Městská rada v čele s purkmistrem Martinem Františkem Dosadilem celkem třikrát podala stížnost na svého pána ke královskému tribunálu. Podstatou sporu bylo odvádění kontribučních poplatků, činnost vrchnosti v panském domě, vyděračské praktiky vrchnostenských úředníků a zásahy do kompetence městské rady.¹¹ V říjnu 1726 tribunál pověřil komisi, aby zjistila, zda jsou stížnosti města opodstatněné a aby sjednala kompromis. Rozepře byla nakonec vyřešena obsáhlou dohodou, ze které vyšla vítězně Třebíč a její samospráva, neboť se jí podařilo dosáhnout části úsilí o osamostatnění.

¹⁰ FIŠER, R.- NOVÁČKOVÁ, E. - UHLÍŘ, J. *Třebíč. Dějiny města I., 6. díl: Ve stínu třicetileté války*. Třebíč: Vydavatelství Blok, 2004. str. 129.

¹¹ FIŠER, R. - NOVÁČKOVÁ, E. - UHLÍŘ, J. *Třebíč. Dějiny města I., 8. díl: Za sporů s vrchností*. Třebíč: Vydavatelství Blok, 2004. str. 177.

5 Městská správa v letech 1740 – 1848

5.1 Městská správa za Marie Terezie (1740 – 1780)

Roku 1740 se na základě tzv. Pragmatické sankce ujímá Marie Terezie vlády nad habsburskou monarchií. Ihned po nástupu na trůn byla její nástupnická práva zpochybněna a Marie Terezie tak musela čelit válce o rakouské dědictví, ve které se jí povedlo většinu svého území ubránit. Válčné střety v tomto období, stejně jako pozdější sedmiletá válka s Pruskem, znamenaly naprosté hospodářské vyčerpání země a panovnice musela na základě reformy řešit zaostalost své říše. Reformy zasahovaly oblast hospodářskou, školskou i správy státu a nevyhnuly ani městské správě.

Svémi zásahy do řízení měst se Marie Terezie snažila :

- zabezpečit státní kontrolu nad městy
- zprofesionalizovat řízení měst
- posílit autonomii poddanských měst
- omezit městské soudnictví.¹²

K zajištění státního dohledu byla města svěřena pod kontrolu královského podkomořího a královského hejtmana, funkce královského rychtáře z předchozí doby ztrácela smysl a v roce 1783 byla tedy zrušena.

Profesionalizace městské rady byla založena na zvyšování odbornosti, zejména bylo požadováno právnické vzdělání. Od roku 1749 musel tedy každý uchazeč o členství v městské radě navštívit vybrané přednášky na univerzitě. Současně funkce radního začala být placená. Navíc byla nařízena redukce členů městské rady ze dvanácti na osm a rady starších na tři členy.

Ke zvýšení autonomie poddanských měst došlo pomocí zřízení municipálních měst, ve kterých se kromě závislosti na vrchnosti projevoval i správní vliv krajského úřadu, zejména v hospodářských a soudních záležitostech.

¹² CHARBUSKÝ, M. *Veřejná správa - správa měst a obcí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. str. 30.

Stále více byly na městské soudnictví kladeny požadavky, aby zajistili odbornost svých soudců, zejména těch, kteří vynášeli rozsudky smrti. A protože řada měst tento předpoklad splnit nemohla, došlo ke snížení soudních pravomocí. Zároveň byl vydán tereziánský trestní zákoník, který povinně musely užívat i městské soudy.

I když Marie Terezie svými reformami nahradila výchozí zásady v řízení měst úplně novými, nedokázala ale upustit od zažitých tradic. To dokázal až její syn Josef II.

5.2 Městská práva za Josefa II. (1780 – 1790)

Josefínská reforma městské správy spočívala ve zkvalitnění řízení měst připojením na odborné státní orgány vedené přímo z Vídně. Prostředkem k dosažení žádaného stavu se stalo:

- provedení nové kategorizace měst
- zřízení nových řídicích orgánů měst
- omezení pravomocí městského soudnictví.¹³

Při nové kategorizaci byly města rozdělena do tří kategorií, a to ne již podle historického vývoje, ale podle svého současného stavu, tedy podle:

- velikosti
- lidnatosti
- hospodářského potenciálu.¹⁴

1. kategorie - města s plným magistrátem

- jednalo se o města největší a ekonomicky nejsilnější, jejich magistrát se skládal ze tří senátů : politického, civilního a trestního

¹³ CHARBUSKÝ, M. *Veřejná správa - správa měst a obcí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. str. 32.

¹⁴ Tamtéž

II. kategorie - města s neúplným magistrátem

- představovala je města menší, která si z ekonomických důvodů nemohla působení plného magistrátu dovolit, vedle magistrátu zde úřadovala i stará městská rada, včetně purkmistra

III. kategorie – města bez magistrátu

- tvořila je města, kde nadále fungovala městská rada v čele s purkmistrem, v důležitých záležitostech se rada musela obracet na magistrát v nejbližším městě.¹⁵

Samotný magistrát se skládal z purkmistra a radních, první radní byl zároveň i syndikem. Příslušníky magistrátu měšťanstvo přímo nevolilo, ale muselo si zvolit měšťanský výbor, který teprve volil purkmistra i ostatní radní.

Omezení samosprávy měst bylo navíc doprovázeno soudní reformou. Na jejím základě bylo městské soudnictví značně omezeno, když městům zůstal pouze nejnižší stupeň soudnictví podřízený Apelačnímu soudu a Nejvyššímu soudnímu dvoru. Města rovněž ztratila možnost vynášet trest smrti.

Po smrti císaře Josefa II. již nedošlo k výrazným změnám městské správy, a tak se tato forma městské správy udržela až do revolučního roku 1848.

¹⁵ CHARBUSKÝ, M. *Veřejná správa - správa měst a obcí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. str. 32.

5.3 Městská správa v Třebíči v letech 1740 – 1848

Za dobu vládnutí Marie Terezie a jejího syna Josefa II. prošla městská správa v Třebíči postupnými změnami.

Už za pána Rudolfa z Valdštejna bylo nařízeno, aby se městská rada obnovovala vždy až po třech letech, nikoliv každý rok, jak bylo zvykem. V lednu 1755 bylo městskému soudu v Třebíči zakázáno užívání hrdelního práva, a tak posledním rozsudkem vynesným hrdelním soudem pod předsednictvím městského rychtáře Ludvíka Rilky a syndika Františka Kerbera, bylo odsouzení tří pastýřů pro loupež dne 18. 10. 1754.¹⁶

V roce 1786 došlo v Třebíči k další úpravě soudnictví. Podle dekretu Josefa II. byla městu odejmuta kriminální agenda, ta byla přesunuta na kriminální soud do Jihlavy a Třebíči zůstala pouze civilní soudní pravomoc, ale pod podmínkou, že na soudě bude pracovat tzv. syndik, který byl právně znalý a uspěl ve zkoušce u Apelačního soudu.

Dne 30. 9. 1787 byla v Třebíči ukončena činnost městské rady a rady starších a 1. října téhož roku přebral správu města nově založený magistrát. Volby do třebíčského magistrátu probíhaly již 3. 3. 1787 a o funkci purkmistra měli zájem dva kandidáti - Jan Hladík a Jan Fundulus. Vrchnost dala přednost Janu Hladíkovi, který předtím byl městským rychtářem, a tak funkce purkmistra připadla jemu. Prvním radním a syndikem byl zvolen Petr Bayer, dalšími radními se stali Jan Fundulus, Tadeáš Vyškovský a František Schleichert. Příjem třebíčského purkmistra byl 100 zl. za rok, první radní a zároveň syndikus si přišel k 500 zl. ročně a ostatní radní po 30 zl. za rok. Kancelářští úředníci si vydělali 100 zl. ročně a soudní sluha 80 zl. za rok. Do roku 1850 se ve správě města vyměnilo celkem pět purkmistrů, dvanáct syndiků, 8 druhých, 9 třetích a 7 čtvrtých radních.¹⁷

Postupem času bylo nutné počet kancelářských úředníků na magistrátu navýšit, a to z důvodu stále přibývajících podání. Proto magistrát

¹⁶ JANÁK, J. *Třebíč. Dějiny města II., 2. díl: Správa a obecní hospodářství 1740-1848*. Brno: Blok, 1981. str. 35.

¹⁷ Tamtéž, str. 37

v roce 1830 žádal o navýšení personálu v kanceláři o jednoho pracovníka. Po přezkoumání žádosti bylo v srpnu přijetí povoleno a stanoveno, že první kancelista si ročně vydělá 200 zl., druhý 180 zl. a třetí 150 zl. za rok.

6 Městská správa v letech 1849 - 1918

V mnoha zemích Evropy se ukázalo, že dosavadní způsob vlády je už neúnosný, neboť tento systém lidem neumožňoval podílet se na politické moci. Revoluční vlna zasáhla téměř celou Evropu bez rozdílu, zda se jednalo o státy ústavní nebo absolutistické.

Revoluční rok 1848 zasáhl i habsburskou monarchii. Revoluce zde vypukla hlavně v důsledku nespokojenosti s feudalismem a Metternichovským absolutismem. Po březnové revoluci ve Vídni byl panovník Ferdinand V. Dobrotivý nucen propustit ze svých služeb kancléře Metternicha a musel slíbit vydání nové ústavy. Ovšem vydaná dubnová ústava nesplnila své očekávání a došlo opět k povstání. Nově nastupující císař František Josef I. nakonec všechny revoluce potlačil a v roce 1849 vyhlásil oktrojovanou¹⁸ březnovou ústavu. Samotná březnová ústava však nikdy v plném znění nevstoupila v platnost a 31. prosince 1851 byla zrušena Silvestrovskými patenty. Ovšem její podstatné principy, jako byla rovnost před zákonem, zrušení poddanství, zásady občanského práva nebo obecní samospráva, platily i po jejím zrušení.

6.1 Stadionovo obecní zřízení

Stadionovo obecní zřízení bylo vydáno 20. 3. 1849. Jejím autorem byl ministr vnitra František Stadion, který v ní zdůrazňoval, že svobodná obec je základem svobodného státu.¹⁹ Ve zřízení se poprvé objevuje pojem statutární město.

¹⁸ Ústava vydaná panovníkem bez jakéhokoliv souhlasu zastupitelského orgánu

¹⁹ JANÁK J. - HLEDÍKOVÁ, Z. - DOBEŠ, J.. Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. str. 298.

Podle ní se obce staly základními územně správními jednotkami státu a byly rozděleny na:

- místní obec (tvořila ji dosavadní katastrální obec)
 - okresní obec (byla prezentována všemi místními obcemi na území politického okresu)
 - krajská obec (složena ze všech okresních obcí politického kraje)
- a měly dvojí působnost.²⁰

Jednalo se o přirozenou působnost (dnes je užíván název samostatná), která zaručovala, že obec nebude nijak omezována. Druhou byla přenesená působnost, která znamenala, že od státu budou obstarávány určité věci veřejné.

V místní obci byly zřízeny obecní výbor a obecní představenstvo. Oba orgány se volily na tři roky a skládaly se z purkmistra (starosty, obecního představeného) a nejméně ze dvou radních.

V okresní obci působilo 12 - 30 členů okresního výboru s okresním starostou.

Krajskou obec zastupovali 20 - 30 členů krajského zastupitelstva, krajský starosta, náměstek a zapisovatelé.

Všechny orgány obcí byly voleny na tři roky. Obecní výbor disponoval s dozorcí a usnášení mocí, měl tedy poradní, rozhodovací, organizačně správní a nařizovací kompetenci. Správním a výkonným orgánem v obecních záležitostech bylo obecní představenstvo. K tomu byla také zřízena instituce dozoru, která byla v roce 1850 rozšířena o místní policii.

Dne 31. 12. 1851 František Josef I. nastolil tzv. silvestrovskými patenty absolutismus, jehož symbolem byl Alexandr Bar. A vydáním Zásad o organických zařízeních v korunních zemích rakouského císařství provedl značné zásahy do teprve se rodící obecní samosprávy. Politické napětí, finanční vyčerpanost a prohrané války se Sardinii a Francií znamenaly pád bachovského absolutismu.

²⁰ CHARBUSKÝ, M. *Řízení měst v historickém vývoji*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2000. str. 48.

20. října 1860 František Josef I. vydal tzv. říjnový diplom, ve kterém přislíbil přechod ke konstituční monarchii a na zákonodárné moci se měla podílet říšská rada a do určité míry i jednotlivé zemské sněmy. Tyto sliby císař potvrdil vydáním únorové ústavy (1861).

Již v březnu 1862 byl vydán rámcový říšský zákoník, podle něhož byl vytvořen základ pro činnost a uspořádání obecní samosprávy. Roku 1863 vstoupilo v platnost obecní zřízení a řád volení pro Slezsko a o rok později pro Moravu a Čechy.

Zřízení, které bylo značně ovlivněno Stadiónovým obecním zřízením, vymezovalo základní instituce obecního zřízení a volby do obecních orgánů. Orgány obcí tedy zůstaly obecní výbor neboli obecní zastupitelstvo a obecní představenstvo.

Stálý orgán obce tvořili starosta, náměstek či náměstci. Samotné zastupitelé volili oprávnění voliči podle počtu obyvatel, v Čechách od 8 do 36 a na Moravě od 7 do 30. Jednáním obecního zastupitelstva byl přítomen i tzv. virilista, který měl na starosti vymezený majetek a určité funkce a byl nevoleným členem. Ponechána byla také působnost obcí, a to samostatná a přenesená.²¹

6.2 Městská správa v Třebíči v letech 1849 - 1918

Obyvatelé Třebíče se k revolučním událostem v roce 1848 stavěli odlišně. Orgány města byly v prvních chvílích dezorientovány. Magistrát se stále skládal z purkmistra a ze čtyř magistrátních radů, purkmistrem byl Josef Kliment a prvním radou a zároveň syndikem Bedřich Fuks. Vedle magistrátu byl v čele města obecní výbor, ten za sebe volil dva zástupce, kteří se zúčastňovali všech schůzí magistrátu, pokud se jednalo o hospodářské otázky a měli hlasovací právo.²² První revoluční nálady se projevovaly ozbrojením obyvatel a utvořením národní gardy. Na zasedání magistrátu

²¹ CHARBUSKÝ, M. *Veřejná správa - správa měst a obcí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. str. 39.

²² JANÁK, J. *Třebíč. Dějiny města II., 4. díl: Pod správou německé buržoazie 1848 - 1882*. Brno: Blok, 1981. str. 69.

a obecního výboru se začaly klást otázky o další pozici města. V té době se složení magistrátu z důvodu revolucí značně změnilo, staří a konzervativní radní se raději vzdávali svých funkcí. Bylo tedy třeba za ně sehnat náhradu, a tak byla bez právního podkladu zřízena městská rada, v jejíž čele zasedl Josef Kliment, a to jako obecný představený. Pro jeho potřeby mu byl vytvořen poradní sbor městských radních a obecní výbor.

Po porážce revolucí bylo v Třebíči provedeno nová uspořádání obcí podle obecního zřízení vydaného v březnu 1849. V březnu 1850 ukončil svoji činnost magistrát a jeho úředníci byli zaměstnáni ve státních službách. Podle zřízení tak v Třebíči vznikl obecní výbor skládající se z dvaceti členů, který měl za úkol zvolit obecní představenstvo, tvořené starostou a šesti radními. Starostou se stal Martin Hassek a radními byli Václav Hofmann, Karel Fundulus, Alois Hedvábný, Antonín Schober, Karel Miller a František Přibík.²³ Na vyřizování úředních záležitostí získalo město čtyři úředníky. Začátky nově zřízené obce ale nebyly vůbec lehké, obecní příjmy byly tak malé, že stěží stačily na činnost obecní správy.

Dne 12. 5. 1855 byla v rakouské monarchii uskutečněna nová úprava správy, vznikly smíšené okresní a krajské úřady, ve kterých se spojovala působnost okresního hejtmanství a okresního soudu v jeden úřad. Na Moravě tak vzniklo 76 smíšených okresních úřadů. V Třebíči vznikl krajský politický úřad s vlastním soudním úřadem. V čele úřadu stál přednosta Němec Findeys, který často zasahoval do záležitostí obce a stal se osobním nepřítelem tehdejšího starosty Hasska.

Vydání obecního zřízení pro Moravu v roce 1864 nemělo pro Třebíč žádné následky. Vše zůstalo při starém, jen Třebíč musela volit třicetičlenný obecní výbor a patnáct náhradníků z důvodu velkého počtu voličů. Podle volebního řádu se volilo ve třech volebních sborech. Tyto sbory se zformovaly na základě rozdělení veškeré přímé daně odváděné pro město. Každému sboru připadala jedna třetina všech přímých daní. První volební

²³ JANÁK, J. *Třebíč. Dějiny města II., 4. díl: Pod správou německé buržoazie 1848 - 1882.* Brno: Blok, 1981. str. 75.

sbor reprezentovali největší berní poplatníci, druhý sbor střední buržoazie a třetí nejmenší poplatníci.

Voleb konaných 9. - 11. srpna 1967 se zúčastnilo 59 voličů prvního sboru, 116 druhého a 739 třetího sboru, celkem tedy volilo 914 oprávněných voličů. Ve volbách česká buržoazie získala dvoutřetinovou většinu. Prvním českým starostou se tak stal Ignác Přerovský a radními byli zvoleni František Miller, dr. Jan Haněl, František Berger, Jan Přibík, Antonín Jelínek a Jindřich Slabý. Nové zastupitelstvo ihned po svém zvolení zavedlo české úřadování. Vznik českého obecního výboru zvýšilo sebevědomí českého národního hnutí na Moravě.

V roce 1868 došlo znovu k politickému rozdělení země. Soudy byly odděleny od státní správy a země se rozdělila na politické okresy, kraje byly zrušeny. V Třebíči vzniklo okresní hejtmanství pro soudní okresy Třebíč a Náměšť. Okresní úřad byl rozdělen na Okresní hejtmanství pro správu politickou a Okresní soud pro věc justice. Třebíčský okres měl dva okresní soudy, jeden byl v Třebíči a druhý v Náměšti nad Oslavou. V Třebíči tedy sídlily okresní soud, berní úřad ale i četnická stanice. V čele okresu byl okresní hejtman, který byl jmenovaný vládou a byl plně zodpovědný za jeho chod, v Třebíči byl zvolen Eduard Biber.²⁴

V roce 1873 bylo nuceno české obecní zastupitelstvo rezignovat, jako důvod bylo uveden špatné hospodaření s obecním majetkem. V čele města tedy stanula správní komise, složená z osmi členů a vedená komisařem okresního hejtmanství v Dačicích. Hlavním cílem správní komise bylo zajištění vítězství německé buržoazie v připravovaných obecních volbách. Volby skončily podle plánu a Česká strana národní utrpěla porážku a opět se dostala do opozice. Starostou byl zvolen Karel Fundulus ml., ten ovšem vedení obecní správy přenechal prvnímu radnímu Pavlu Böhmovi, funkce starosty se tak stala bezvýznamná. V městské radě se po těchto volbách nevyskytoval ani jeden český zástupce.

²⁴ BEČKOVÁ, J. Z historie c.k. hejtmanství 3, nové správní zřízení po roce 1868. Zpravodaj města Třebíče, 2000, č.1, str. 9 - 10.

Situace se obrátila až v roce 1882, kdy v obecních volbách vyhrála česká buržoazie. Starostou byl zvolen Alois Hassek, člen České národní strany. Náměstkem se stal dr. Julius Kofránek. Zbylými radními se staly Ignác Přerovský, dr. Antonín Blahovec, Eduard Novák, Antonín Illek a Josef Šlachta.

Tento stav se udržel i po následujících volbách, což znamená, že od roku 1882 třebíčskou radnici vždy ovládla česká strana.

7 Městská správa v letech 1918 - 1939

Prohraná 1. světová válka (1914 - 1918) znamenala konec habsburské monarchie, a tak nic nestálo v cestě, aby 28.10. 1918 byla vyhlášena Československá republika.

Aby nově vzniklá Československá republika udržela stabilitu země, přijala tzv. recepční zákon, který nechal v platnosti celý právní řád, ale i obecní zřízení Rakouska - Uherska. Přesto se Československá republika potýkala se značnými problémy jak v řízení státu, tak i obcí. Proto byla přijata tzv. prozatímní ústava, která zřídila tři hlavní orgány - Národní shromáždění, prezidenta republiky a vládu, ale neřešila situaci veřejné správy.

7.1 Vývoj obecní samosprávy do 30. let

Obecní samospráva byla ustanovena na základě:

- reformy obecních voleb
- novely obecního zákona.

Volební řád přijatý v únoru 1919 stanovil tajné volby, přímé volební právo a určoval volební období na čtyři roky. Dále od sebe odlišoval aktivní a pasivní volební právo. Aktivní volební právo náleželo všem osobám od 21let, kteří měli nejméně 3 měsíce v obci trvalé bydliště. Pasivním volebním právem disponovali rovněž všechny osoby starší 26 let, navíc museli

prokázat, že v obci bydlí alespoň rok a museli splňovat podmínky určené u aktivního volebního práva.

Novela obecního zákona ze 7. února 1919 vymezila 4 druhy obecních orgánů:

- obecní zastupitelstvo (volili je oprávnění voliči, bylo jich devět až šedesát podle počtu obyvatel, mělo usnášené a kontrolní pravomoci a volilo starostu, náměstka a radní)
- obecní rada (volena zastupiteli, skládala se z nejméně 1/3 zastupitelů, byla usnášejícím sborem)
- starosta a náměstci (starosta vedl běžnou agendu obce)
- komise - letopisecká i finanční.

7.2 Vývoj obecní samosprávy ve 30. letech

Obecní samospráva se ve 30. letech změnila. Důvodem byla nejen hospodářská krize, ale i tlak nacistického Německa. Henleinova Sudetoněmecká strana stupňovala své požadavky a po Hitlerově protičeskoslovenském projevu se pokusila o převrat. Československá vláda vyhlášením stanného práva pokus o puč zlikvidovala.

Novela obecního zákona přijatá v roce 1933 prodlužovala funkční období obecních orgánů na šest let a navíc starostové obcí museli být schvalováni státními institucemi a stali se výkonnými orgány státní správy.²⁵

7.3 Obecní samospráva za 2. československé republiky

I po nezdařeném pokusu o puč se Adolf Hitler nevzdal svého snu o rozbití Československa. Diplomatické akce a připravované vojenské řešení udělaly své.

²⁵ CHARBUSKÝ, M. *Veřejná správa - správa měst a obcí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. str. 47.

Pod nátlakem 30. 9. 1938 československý prezident a vláda přijali Mnichovskou dohodu, ve které Francie, Velká Británie, Itálie svolily Německu zabrat československé území, na kterém převážně žilo německé obyvatelstvo. Tím skončila éra první Československé republiky.

Tzv. 2. československá republika existovala velmi krátce, od Mnichovské konference až do okupace zbytku země, tedy do 15. 3. 1939.

V tomto období byla obecní samospráva usměrňována politickým vývojem, který po Mnichovu šel k zavedení autoritativního režimu. Hlavním cílem vedení republiky bylo zmenšit vliv všech samosprávních orgánů. Hned na počátku roku 1939 bylo přijato tzv. vládní nařízení o obecních (obvodových) tajemnících, kteří měli vést část agendy obecních úřadů a dávat rady starostům, zastupitelstvu, radě i komisi. K tomu měli disponovat s oprávněním navrhnout zrušení chybných rozhodnutí obecního úřadu.

Toto nařízení mělo vstoupit v platnost 1. března 1939, ovšem v důsledku německé okupace k tomu nedošlo a obecní samospráva se vyvíjela úplně jiným směrem.

7.4 Městská správa v Třebíči v letech 1918 - 1939

Obyvatelé Třebíče přijali zprávy o kapitulaci Rakouské monarchie a vzniku Československé republiky s nadšením.

V té době bylo ukončeno sestavování Okresního národního výboru, jehož čele usedl prof. Máchal. Převahu v něm měli členové měšťanských stran.

Městská správa byla po skončení 1. světové války, která znemožnila jakoukoliv tvůrčí činnost obce, postavena do velmi složité situace. Jednak musela řešit problémy zanechané předešlým zastupitelstvem a jednak se musela zabývat vzniklými sociálními událostmi (bytová tíseň, nezaměstnanost,.....).

V roce 1919 se konali volby do obecního zastupitelstva. Starostou se stal Jaroslav Hrabák. Městská rada byla složena ze zcela nových tváří, kteří do té doby nebyli v politice nijak činní. Náměstky byli zvoleni Dr. Janoušek

za Národnědemokratickou stranu a J. Němec, člen Sociální demokracie. Ostatními členy se stali za sociální demokracii F. Brodský, J. Jeřábek, V. Stohandel, za národní socialisty J. Štulík, J. Vaněk, B. Svoboda, za lidovou stranu A. Jakubský a dr. F. Krška za stranu národně demokratickou. V roce 1920 po odchodu Dr. Janouška se stal novým náměstkem Karel Hudec. O dva roky později rezignoval na svoji funkci i druhý náměstek J. Němec, nahrazen byl Karlem Lavickým.

Na konci roku 1923 vyhlásili svoji rezignaci všichni zástupci strany lidové. Jedním z důvodů odstoupení byly narůstající spory se stranou národních socialistů. Činnost zastupitelstva byla tedy ochromena tak, že březnu 1924 byly zastupitelské sbory nahrazeny vládním komisařem.

Vládním komisařem byl jmenován Dr. Karel Přerovský. Ten měl za úkol vést městskou správu až do nových obecních voleb. Na začátku dubna 1924 byl vytvořen desetičlenný poradní sbor jako pomocný orgán. V jeho čele stanul Dr. Otakar Jakubský, který se zároveň stal i zástupcem vládního komisaře. Po sedmi měsících se funkce vládního komisaře Karel Přerovský vzdal, vládním komisařem se tak stal Dr. František Řehůřek, ten ale po neshodách úřad brzy opustil. Řízením městské správy byl pověřen Dr. Jakubský, jež zapříčinil přeměnu poradního sboru ve správní komisi, jejíž se stal předsedou. Funkce správní komise byla ukončena zvolením nového zastupitelstva, které vyšlo z nových voleb konaných 29. 3. 1925.

Ve volbách v roce 1925 získala komunistická strana 11 mandátů, sociální demokraté 1, lidovci 10 mandátů, národní socialisté 6, národní demokraté 3, živnostenská strana rovněž 3 mandáty a kandidátka Dr. Jakubského 2 mandáty. Starostou se stal Gustav Kliment díky dohodě mezi komunisty, národními socialisty a sociálními demokraty, který hned na první schůzi dne 15. 3. prohlásil, že hospodářství města přebírá v katastrofálním stavu. V září byl Gustav Kliment zbaven funkce starosty z důvodu ztráty volebního práva.²⁶ Novým starostou byl zvolen Josef Vaňek (národní socialista), jež se za své čtrnáctileté období ve funkci prošel celkem

²⁶ Protože byl odsouzen k odnětí trestu svobody za řeč pronesenou na táboru lidu proti imperialistické válce

čtyřikrát volbami v letech 1925, 1927, 1931 a 1938. Prvními náměstky Antonín Toufar a František Brodský, oba z komunistické strany. V této době se největším problémem obecního zastupitelstva stala nezaměstnanost místního dělnictva a špatná ekonomická situace města.

Dne 1. 9. 1939 po vpádu nacistických vojenských jednotek do Polska (počátek 2. světové války) byli aktéři politického života v Třebíči např. starosta Josef Vaněk a Antonín Kalina odvezeni do koncentračních táborů. Starostou se tak stal náměstek Karel Dusík.

8 Městská správa v letech 1939 - 1945

V tomto období se správa obcí na zabraném území značně lišila od správy obcí na území Protektorátu Čechy a Morava, který byl vytvořen po okupaci Československa 16. 3. 1939.

8.1 Městská správa v odstoupeném území

Veškerá odpovědnost za správu obce byla přenesena na jmenovaného starostu. Jeho zástupci neboli přidělenci museli být rovněž jmenovaní. Poradní činnost obstarávala porada obecních radů a poradců. Spojení s místním obyvatelstvem zajišťovali obecní radové, kterých bylo 12 - 36 podle velikosti obce. Navíc v každé obci byl zmocněnec NSDAP, jež musel dohlížet na veškerá rozhodnutí, aby nebyla v rozporu se záměry nacistické strany.

8.2 Městská správa v Protektorátu Čechy a Morava

Základem pro realizaci správy obce se stala vyhláška Adolfa Hitlera o zřízení Protektorátu Čechy a Morava (16. 3. 1939), ve které bylo stanoveno, že se všechny orgány na území Protektorátu musí podříditi nacistickým institucím.

V některých městech byli nepohodlní starostové sesazeni, jejich funkci přebrali němečtí komisaři. Do místních zastupitelstev byli bez řádných voleb dosazováni místní němečtí občané. Němčina se stala úředním jazykem.

Autoritativní režim byl dokonám vládním nařízením č.51 z roku 1944, na jehož základě byli do všech stávajících obcí s více než 3000 obyvateli jmenováni českými protektorátními orgány úředniční vedoucí.²⁷ Ti disponovali pravomocemi obecních orgánů.

8.3 Městská správa v Třebíči v Protektorátu Čechy a Morava

V těchto těžkých dobách se řízení městské správy odpovědně chopil Karel Dusík. Velkou oporou mu byl městský tajemník Dr. Karel Teplý, který byl osobou na svém místě. Největšími problémy během jeho úřadování byly sestavování rozpočtu v už tak zadluženém městě, nezaměstnanost občanů, komunikace, jednání o výstavbě nových budov, zastavování majetku obce a v neposlední řadě i německá nařízení o užívání německého jazyka v úřadování obce.

Dne 1. 8. 1940 byli zatčeni další třebíčští radní Dr. Karel Hobza a Antonín Sedlák, přednosta městského technického oddělení Ing. Josef Komárek a městský archivář Vincenc Sameš.

Úřadování Karla Dusíka, ale i ostatních zastupitelů z rozhodnutí dozorčích úřadů skončilo 27. 2. 1941. Pro Němce bylo totiž nemyslitelné, aby města, které měli pro ně velký význam (dobrá poloha města, průmyslové podniky,.....) vedlo volené zastupitelstvo v čele s českým starostou. Městská správa v Třebíči se tak dostala do rukou určeného vládního komisaře Dr. Josefa Nykla, jež ve své funkci setrval až do konce 2. světové války.

Vládní komisař Dr. Josef Nykl měl v rukou pravomoc městské rady i zastupitelstva. Jeho úřadování však nebylo snadné. Hospodářská krize, ustavičně se měnící se administrativa v řízení obce a hlavně osobní odpovědnost za veškerá rozhodnutí činily tuto funkci stále více obtížnější.

²⁷ CHARBUSKÝ, M. *Řízení měst v historickém vývoji*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2000. str. 76.

Po kapitulaci německých vojsk Dr. Josef Nykl vrátil městskou správu národnímu výboru.

9 Městská správa 1945 - 1989 - vznik národních výborů

Základním řídicím článkem obcí se podle vládního nařízení č. 4/ 1945 Sb. staly v letech 1945 - 1989 národní výbory, které se dělily na místní, okresní a krajské.²⁸

Ústava z roku 1948 definitivně národní výbory ustanovila, když potvrdila, že „noselem a vykonavatelem státní moci v obcích, okresích a krajích a strážcem práv a svobod lidu jsou národní výbory“.²⁹

Národní výbory byly orgány jak státní správy, tak i samosprávy, vystupovaly tedy jako orgány jednotné správy slučující moc usnášející s výkonnou a kontrolní funkcí.³⁰

Národní výbory se podle místa působnosti dělily na:

- místní národní výbor se základní působností
- místní národní výbor ve střediskových obcích
- místní národní výbor pro několik obcí s působností, kterou měl národní výbor ve střediskových obcí
- městský národní výbor první, druhé a třetí kategorie
- obvodní národní výbor v Praze, Brně, Ostravě, Plzni a Ústí nad Labem.

Národní výbory měli buď samostatnou nebo přenesenou působnost. Samostatná působnost znamenala, že národní výbor jednal jen podle zákonů, právních předpisů a usnesení vlády, vydával nařízení a schvaloval rozpočet.

²⁸ CHARBUSKÝ, M. *Řízení měst v historickém vývoji*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2000. str. 78.

²⁹ Ústavní zákon z 9. května 1948

³⁰ CHARBUSKÝ, M. *Veřejná správa - správa měst a obcí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. str. 54.

Mezi orgány národního výboru náleželi:

- plenární zasedání (usnášející a kontrolní úřad orgán, tvořen byl zvolenými poslanci, kteří pak volili předsedu národního výboru)
- rada národního výboru (výkonný orgán národních výborů, tvořili ji předseda a další členové, měla organizační funkci)
- předseda národního výboru (reprezentoval obec, měl kontrolní funkci a mohl zrušit rozhodnutí rady)
- tajemník národního výboru (byl volený, vedl přípravu návrhu činnosti)
- komise pléna
- komise rady
- správní komise

Volební období národních výborů bylo čtyřleté, v roce 1971 bylo prodlouženo na pět let. Volební právo bylo od 18 let.

9.1 Městská správa V Třebíči v letech 1945 - 1989

Prvním předsedou národního výboru v Třebíči se stal 14. 5. 1945 Antonín Sedlák, který byl již 5. 5. 1945 odbojovým hnutím Obrana národa pověřen řízením správy obce. Náměstky byli zvoleni Josef Kopta a Robert Trojan. Dalšími členy se stali Josef Blažek, Alois Hurt, Ing. Josef Komárek, Pplk. Eduard Mauer, Dr. Vincenc Sameš, Prof. František Vítek, Karel Veškrna, František Vítek a František Svoboda. Náměstek Josef Kopta se navíc stal předsedou šestičlenného lidového soudu.

Do 17. 5. se městská rada scházela každý den, pak už jen dvakrát v týdnu a nakonec každý týden, jak bylo zvykem všude jinde.

Dne 14. 6. bylo zřízeno plénum se 36 členy.

Dne 8. 7. 1946 se konala ustavující schůze národního výboru. Jeho předsedou byl zvolen Antonín Brabec, člen Komunistické strany. Prvním náměstkem se stal národní socialista Albín Dvořák, druhým náměstkem František Kašpar z Lidové strany.

V roce 1960 po reformách o územním členění státu došlo ke zvětšení okresu Třebíč. K tehdejší 196 obcím přibylo 60 obcí u okresu Moravské Budějovice 32 obcí z okresu Velká Bíteš, 12 obcí z okresu Velké Meziříčí, 10 z okresu Dačice, 5 z okresu Moravský Krumlov a 1 z okresu Třešť. Tento rozsáhlý okres by začleněn do Jihomoravského kraje.

10 Městská správa v současnosti

Po 17. listopadu 1989 došlo v Československé republice ke změnám, které znamenaly konec komunistického režimu. Dne 29. 11. parlament vyňal články „o vedoucí úloze komunistické strany a marxisticko-leninské ideologii. Byla jmenovaná nová vláda a prezidentem republiky se stal Václav Havel.

V roce 1990, po více než čtyřiceti letech, se v Československu konaly opět svobodné volby.

V listopadu 1992 Federální shromáždění přijalo ústavní zákon o zrušení československé federace a v prosinci Česká národní rada schválila Ústavu české republiky. Dne 1.1. 1993 tak vznikly dva samostatné státy Česká republika a Slovenská republika.

Po sametové revoluci se v Československé republice přistoupilo k obnově obecní samosprávy. První změna nastala přijetím ústavního zákona Federálního shromáždění č. 294/1990 Sb., ve kterém je uvedeno, že základem místní samosprávy je obec. Další reorganizace se utvářela postupně, a to přijetím zákonů České národní rady č. 367/ 1990 Sb. o obcích, zákon o okresních úřadech č. 425/1990 Sb. a zákon č. 418/1990 o hlavním městě Praha.³¹

Postupem času se přistoupilo k přepracování zákonů přijatých v roce 1990. Jedním z důvodů byla i nutnost zharmonizovat zákony České republiky s předpisy Evropské unie, do níž Česká republika připravovala svůj vstup. V roce 2000 byly tedy přijaty zákony o obcích č. 128/2000 Sb.,

³¹ JANÁK, J. - HLEDÍKOVÁ, Z. - DOBEŠ, J. Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. str. 485.

č. 131/2000 Sb. o hlavním městě Praze a o krajích č. 129/2000 Sb., které byly později pozměněny přijetím zákona č. 234/2006.

10.1 Obec

Obec je základním územním samosprávným společenstvím občanů; tvoří územní celek, který je vymezen hranicí území obce, je veřejnoprávní korporací, má vlastní majetek. Vystupuje v právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývající a pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů; při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem.³²

Obcí lze nazývat všechny územně samosprávné celky, kromě tedy samotných obcí i města, statutární města, ale i hlavní město Praha.

10.2. Rozčlenění územně samosprávních celků

- **Města** - jsou obce, které mají alespoň 3 000 obyvatel, pokud tak na návrh obce stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády. Obec je městysem, pokud tak na návrh obce stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády. Obec, která byla městem přede dnem 17. května 1954, je městem, pokud o to požádá předsedu Poslanecké sněmovny. Předseda Poslanecké sněmovny tak na žádost obce stanoví a zároveň určí den, kdy se obec stává městem. Sloučí-li se dvě nebo více obcí, z nichž alespoň jedna je městem, je nově vzniklá obec městem. Sloučí-li se dvě nebo více obcí, z nichž žádná není městem, ale alespoň jedna je městysem, je nově vzniklá obec městysem. Oddělí-li se část města a vzniknou dvě nebo více obcí, pak obec, které zůstane název dosavadního města nebo část jeho názvu, je i nadále městem.³³

³² Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, § 1, 2

³³ Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, § 3

- **Městys** - je obec, pokud na návrh obce stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády. Dále je to také obec, která byla oprávněna užívat označení městys přede dnem 17. května 1954, je městysem, pokud o to požádá předsedu Poslanecké sněmovny. Předseda Poslanecké sněmovny tak na žádost obce stanoví a zároveň určí den, od kterého se obec stává městysem. Sloučí-li se dvě nebo více obcí, z nichž žádná není městem, ale alespoň jedna je městysem, je nově vzniklá obec městysem. Oddělí-li se část městyse a vzniknou dvě nebo více obcí, pak obec, které zůstane název dosavadního městyse nebo část jeho názvu, je i nadále městysem.³⁴
- **Statutární města** - jsou města, která mají právo podle obecně závazné vyhlášky (statusu) členit své městské obvody či části s vlastními orgány samosprávy. V České republice s tímto právem disponuje celkem 24 měst - Kladno, České Budějovice, Plzeň, Karlovy Vary, Ústí nad Labem, Liberec, Hradec Králové, Pardubice, Jihlava, Brno, Zlín, Olomouc, Přerov, Chomutov, Děčín, Frýdek - Místek, Ostrava, Opava, Havířov, Most, Teplice, Karviná, Praha a Mladá Boleslav.
- **Hlavní město Praha** – jeho působení je upraveno zákonem o hlavním městě Praze, č. 131/2000 Sb. Zákon vymezuje postavení Prahy jako hlavního města České republiky, ale i kraje a obce a postavení městských částí.

10.3 Svazky obcí

Svazek obcí je právnickou osobou, která je založena na utváření spolupráce mezi obcemi. Jejich cílem je ochrana a prosazování společných zájmů. Obce mohou jak svazky vytvářet, tak i vstupovat do již utvořených

³⁴Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, § 3

svazků. Předmětem zájmů je např. oblast školství, zdravotní služby, kultura, sociální péče, veřejný pořádek, zabezpečování čistoty obce, správa majetku obcí apod.

10.4 Občané obce a jejich práva

Občanem obce je fyzická osoba, která je státním občanem České republiky a má v obci nahlášen trvalý pobyt.

Občan starší 18. let má právo *volit a být volen do zastupitelstva obce, hlasovat v místním referendu, vyjadřovat na zasedání zastupitelstva obce v souladu s jednacím řádem svá stanoviska k projednávaným věcem, vyjadřovat se k návrhu rozpočtu obce a k závěrečnému účtu obce za uplynulý kalendářní rok, a to buď písemně ve stanovené lhůtě, nebo ústně, nahlížet do rozpočtu obce a do závěrečného účtu obce za uplynulý kalendářní rok, do usnesení a zápisů z jednání zastupitelstva obce, do usnesení rady obce, výborů zastupitelstva obce a komisí rady obce a pořizovat si z nich výpisy, požadovat projednání určité záležitosti v oblasti samostatné působnosti radou obce nebo zastupitelstvem obce; je-li žádost podepsána nejméně 0,5 % občanů obce, podávat orgánům obce návrhy, připomínky a podněty a vyžadovat odpověď do 60 dnů od podání.*

*Občanem obce je rovněž fyzická osoba, která dosáhla věku 18 let a vlastní na území obce nemovitost.*³⁵

³⁵ Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, § 16

10.5 Působnost obce

V České republice rozlišujeme samostatnou a přenesenou působnost obcí.

10.5.1 Samostatná působnost obce

Obec při výkonu samosprávy nepodléhá státu a řídí se zákony. Obec hospodaří podle svého rozpočtu, schvaluje územní plán obce, zřizuje peněžní fondy, spravuje záležitosti v zájmu obce a občanů, zajišťuje místní záležitosti veřejného pořádku, zřizuje městskou policii, může vydávat obecně závazné vyhlášky apod.

Kontrolu nad samostatnou působností obce vykonává krajský úřad.

10.5. 2 Přenesená působnost obce

Obec podléhá výkonu státní správy. Musí se řídit zákony a právními předpisy vlády a ústředních správních úřadů. V rámci přenesené působnosti může obec vydávat nařízení. Obec je prostředníkem mezi státem a občanem.

Obce s přenesenou působností kontroluje příslušný krajský úřad.

10.6 Orgány obce

Mezi orgány obce patří :

- orgány obce - zastupitelstvo obce, rada obce, starosta a obecní úřad
- orgány města - zastupitelstvo města, rada města a městský úřad
- orgány městyse - zastupitelstvo městyse, rada městyse, starosta, úřad městyse a zvláštní orgány městyse
- orgány statutárního města - zastupitelstvo města, rada města, primátor a magistrát města
- orgány hlavního města Prahy - zastupitelstvo hl. města Prahy, rada hl. města Prahy, primátor hl. města Prahy a magistrát hl. města Prahy

- orgány městského obvodu - zastupitelstvo městského obvodu, rada městského obvodu, starosta a úřad městského obvodu
- orgány městské části - zastupitelstvo městské části, rada městské části, starosta a úřad městské části.³⁶

10.6.1 Zastupitelstvo obce

Nejvyšší orgán obce se skládá ze zastupitelů, jejichž počet je odvíjen od počtu obyvatel velikosti obce, a to od 5 do 55 členů. Zastupitelstvo volí starostu, jeho zástupce a členy městské rady. Schází se podle potřeby, nejméně však jedenkrát za 3 měsíce, jejich jednání jsou veřejná. Zastupitelstvo rozhoduje ve věcech, které jsou v zájmu jak obce, ale i samotných občanů dané obce.

Zastupitel neboli člen zastupitelstva obce je volen na čtyři roky a má právo hlasovat, předkládat své návrhy a vznášet dotazy a připomínky.

10.6.2 Rada obce

Obecní rada je výkonným orgánem obce a je pouze u obcí, která má v zastupitelstvu více než 15 členů. Je tvořena starostou, místostarostou a členy rady, jenž je od 5 do 11 (vždy musí být ale lichý počet). Jednání rady jsou neveřejná. Rada je zodpovědná zastupitelstvu. Mezi její pravomoc patří zabezpečování hospodaření obce, schvalování rozpočtu, zřizování komisí a odborů.

10.6.3 Starosta

Starosta obce reprezentuje obec navenek. Je volen stejně jako jeho zástupce zastupiteli města. Starosta odpovídá za informování veřejnosti o činnosti obce, svolává a zpravidla řídí zasedání zastupitelstva obce a rady obce, podepisuje právní předpisy obce, usnesení zastupitelstva obce a rady

³⁶ CHARBUSKÝ, M. *Veřejná správa - správa měst a obcí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. str. 68.

obce, zápisy z jednání zastupitelstva obce a zápisy z jednání rady obce, může pozastavit výkon usnesení, může požadovat po Policii České republiky spolupráci při zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku, má právo užívat při významných příležitostech a občanských obřadech závěsný odznak obce, odpovídá za včasné objednání přezkoumání hospodaření obce za uplynulý kalendářní rok, se souhlasem ředitele krajského úřadu jmenuje a odvolává tajemníka obecního úřadu a stanoví jeho plat. Případně plní další úkoly stanovené zvláštním zákonem.³⁷

Ve statutárních městech se starosta nazývá primátor a jeho zástupci náměstci.

10.6.4 Obecní úřad

Obecní úřad je orgánem obce. Ve statutárních městech ho najdeme pod názvem magistrát a ve městě městský úřad. V samostatné působnosti plní povinnosti zadané zastupitelstvem či radou obce. V přenesené působnosti úřad vykonává státní správu, kromě věcí, které patří do kompetence zastupitelstva, rady či jiných orgánů. Tvoří ho starosta, místostarosta, tajemník a zaměstnanci úřadu. Jejich úkolem je kromě jiných podat žadatelům informace, pomáhat výborům a komisím a starat se o úřední desku.

10.6.5 Orgány zastupitelstva obce

Zastupitelstvo obcí zřizuje výbory obcí. Jedná se vždy o finanční, kontrolní a občas i osadní výbor. Finanční výbor má za úkol kontrolovat hospodaření obce, kontrolní výbor dohlíží na uskutečňování rozhodnutí zastupitelstva a rady obce. Osadní výbor naopak podává zastupitelstvu nebo radě svoje návrhy o rozvoji obce apod.

³⁷ CHARBUSKÝ, M. *Veřejná správa - správa měst a obcí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. str. 70-71.

10.7 Městská správa v Třebíči po roce 1989 a v současnosti

10.7.1 Třebíč - obec s rozšířenou působností

Po zrušení okresních úřadů (31.12. 2002) byly jejich kompetence převedeny především na 205 obcí s rozšířenou působností, částečně na krajské úřady a některé další správní úřady. Třebíč se stala obcí s pověřeným obecním úřadem a obcí s rozšířenou působností. Pověřený obecní úřad rozhoduje v prvním stupni ve správním řízení o právech a právech stanovených povinnostech fyzických a právnických osob, pokud zákon nestanoví jinak. V obci s rozšířenou působností by mělo žít alespoň 15 000 obyvatel a orgány obcí s rozšířenou působností disponují s kompetencemi státní správy v evidenci obyvatelstva, vydávání občanských průkazů a cestovních dokladů, vydávání řidičských průkazů a vedení registru motorových vozidel, vodoprávní řízení, odpadovém hospodářství, ochraně životního prostředí, státní správě lesů, myslivosti, rybářství, dopravě a silničním hospodářství, sociálních dávkách a službách sociální péče, sociálně právní ochraně dětí, péči o staré a zdravotně postižené občany, péči o nepřizpůsobivé občany.³⁸

10.7.2 První volby po sametové revoluci

V srpnu 1990 se sešli představitelé České strany lidové, Československé strany socialistické, České strany sociálně demokratické a Občanského fóra, aby dohodli, kdo bude ve vedení města. Na konci září se rozhodlo, že třebíčské zastupitelstvo bude mít 30 členů a bude voleno ze 43 okrsků.

Do voleb třebíčského zastupitelstva konaných v roce 1990 kandidovalo celkem 137 lidí. V okrese Třebíč bylo na voličských seznamech zapsáno 81837 voličů, voleb se účastnilo 69085 voličů (tj. 84,4 %) a kandidovalo 13 stran či uskupení. Na celém okrese mělo nejvíce hlasů

³⁸ JANÁK J. HLEDÍKOVÁ, Z.- DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. str. 484.

Občanské fórum (276419 hlasů, 25,2 %), Česká strana lidová (225002 hlasů, tj. 20,5 %) a KSČM (212839 hlasů, tj. 19,4 %). Na okrese tak nejvíce mandátů pro zastupitele získala ČSL a to 329, OF získalo 292 mandátů a KSČM 211 mandátů. Celkem bylo v třebíčském okrese zvoleno ve 154 zastupitelstvech 1414 mužů a 168 žen. V samotné Třebíči bylo zapsáno 26695 voličů a řádně odvolilo 20132 občanů (tj. 75,4 %), nakonec se volilo v 41 okrscích. Nejvíce mandátů získaly strany KSČM (98679 hlasů) a OF (112007 hlasů), každá strana získala po 6 mandátech, 4 mandáty získaly ČSL (73575 hlasů), HSD-SMS a ČSSD, 2 mandáty získala koalice Republikánská unie - Svobodný blok a po jednom mandátů získaly ČSS, LDS, SZ a ČSZ.³⁹

Starostou byl zvolen MVDr. Pavel Heřman, místostarostou Ing. Marie Černá. Členy městské rady se stali Petr Fiala, Evžen Žamberský, Jan Karas, Ladislav Hodějovský, Jiří Mužík, Věra Nováčková a Jiří Sedlák. Tajemníkem městského úřadu byl zvolen Pavel Janata.

10.7.3 Samospráva města Třebíč v současnosti

Po volbách do obecního zastupitelstva konaných v roce 2010 usedlo do čela města celkem 27 zastupitelů. Celkem kandidovalo 314 kandidátů z různých politických stran. Do čela města byl po dlouhých jednáních nakonec zvolen MVDr. Pavel Heřman. Prvním místostarostou se stal Mgr. Pavel Pacal a druhým místostarostou byl zvolen Milan Zeibert. Do rady města usedlo celkem 9 členů, a to MVDr. Pavel Heřman, Mgr. Pavel Pacal, Milan Zeibert, Ing. Marie Černá, RNDr. Pavel Svoboda, Bc. Jaromíra Hanáčková, Mudr. Petr Kotačka, MVDr. Jolana Smolová, Ing. Martin Svoboda. Tajemníkem města se stal Ing. Milan Hamerník.⁴⁰

³⁹ Zastupitelstvo města Třebíče [on line], [cit.2011- 02-20]. Dostupné na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Zastupitelstvo_m%C4%9Bsta_T%C5%99eb%C3%AD%C4%8De>.

⁴⁰ Samospráva města Třebíče [on line], [cit.2011- 02-20]. Dostupné na WWW: <http://www.trebic.cz/files2.asp?folder_id=1769>

10.7.4 Městský úřad v Třebíči - odbory a oddělení

V současné době jsou na městském úřadě v Třebíči tyto odbory a oddělení:

- Odbor dopravy
- Odbor finanční
- Odbor komunálních služeb
- Odbor komunikace a krizového řízení
- Odbor Obecní živnostenský úřad
- Odbor sociálních věcí
- Odbor správních činností Odbor správy majetku a investic města
- Odbor strategického plánování a rozvoje města
- Odbor školství a kultury
- Odbor vnitřních věcí Odbor výstavby
- Odbor životního prostředí
- Oddělení kanceláře tajemníka
- Oddělení Úřad územního plánování
- Oddělení Útvar městského architekta
- Představitel vedení pro jakost
- Tajemník
- Útvar interního auditu.

Závěr

Ve své práci jsem zpracovala historii a vývoj institucí veřejné správy, konkrétně správu měst a obcí u nás a v mém rodném městě Třebíči. Nejprve jsem se zaměřila na dějiny města Třebíče, které měly vliv na vývoj městské správy. V dalších kapitolách jsem se postupně věnovala vývojem městské správy v českých zemích od 13. století a vznikem a rovněž vývojem městské správy v Třebíči, dále pak době politické nestability, kdy města musela o svoje postavení bojovat, přeměnu městské správy po porážce stavovského povstání na Bílé hoře a obnovení panovnického dohledu nad správou měst, prosazení nových principů městské správy za Marie Terezie a Josefa II., kdy města začala být považována pouze za výrobní a obydlová centra, ale i době revolučních hnutí, které zcela změnily chápání veřejné správy, neboť bylo zrušeno poddanství a základními správními jednotkami se staly obce. I rámci Československé republiky se stát vzdal možnosti ovlivňovat chod samosprávy dosazováním starosty. Kromě toho popisuji stav městské správy za druhé světové války, kdy došlo k omezení obecní samosprávy v rámci Protektorátu Čechy a Morava a po roce 1945 vznik národních výborů. Poslední kapitola se věnuje soudobému obecnímu zřízení.

Po dokončení této práce jsem došla k názoru, že městská správa prošla na své cestě k dnešní podobě složitým vývojem a velkými změnami.

Při vypracování této práce jsem musela nastudovat dobové archivní materiály v Okresním archivu Třebíč a literaturu věnující se problematice městské správy a dějin města Třebíče.

Cílem mé bakalářské práce bylo ukázat, jak se městská správa vyvíjela v rámci českých zemí a pak tyto skutečnosti doložit na městské právě v Třebíči. Svůj cíl jsem splnila. V mé práci popisuji vývoj městské správy obecně a pak samotný vývoj městské správy v Třebíči.

Moje práce by mohla sloužit žákům či studentům při zpracovávání různých seminárních prací, ale i občanům města Třebíč, kteří se chtějí o svém městě dozvědět něco nového.

Seznam literatury

BEČKOVÁ, J. *Z historie c.k. hejtmanství 3, nové správní zřízení po roce 1868*. Zpravodaj města Třebíče, 2000, č.1, s. 9 - 10.

BĚLINA, P. *Velké dějiny zemí koruny české*. Praha: Paseka, 2001. 766 s. ISBN 80 -185 - 384 - 4.

BĚLINA, P. *Dějiny zemí koruny české II., Od nástupu osvícenství po naši dobu*. Praha: Litomyšl: Paseka, 2003. 328 s. ISBN 80 - 7185 - 606 - 1.

České a československé dějiny. Praha : Fortuna, 1991. 128 s. ISBN 80-85298-29-5.

FIŠER, R. - NOVÁČKOVÁ, E. - UHLÍŘ, J. *Třebíč. Dějiny města I*. Třebíč: Vydavatelství Blok, 2004. 241 s. ISBN 80 - 239 - 1822 - 2.

Herzan, A. *Představitelé města Třebíče II. Starostové, vládní komisaři a předsedové MNV úřadující pořadem od roku 1787*. Třebíč, 1954. 335 s.

CHARBUSKÝ, Miloš. *Řízení měst v historickém vývoji*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2001. 114 s. ISBN 80 - 7194 - 394 -0.

CHARBUSKÝ, Miloš. *Veřejná správa - správa měst a obcí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. 86 s. ISBN 978 - 80 - 7395 - 020 - 0.

JANÁK, J. *Třebíč. Dějiny města II*. Brno: Blok, 1981. 222 s.

JANÁK J. - HLEDÍKOVÁ, Z. - DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 568 s. ISBN 80 - 7106 - 709 -1.

SCHELLE, K. *Vývoj české veřejné správy*. Ostrava : Key Publishing, 2008. 431 s. ISBN 978 - 80 - 87071 - 92 - 2.

Internetové zdroje

Zákon č. 128/2000 Sb., obecní zřízení ve znění pozdějších předpisů.

Dostupný online na URL

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?kam=zakon&c=128/2000>

Ústavní zákon ze dne 9. května 1948 Ústava Československé republiky.

Dostupný online na URL

<<http://www.pravnik.cz/uplna-zneni/uz-10.html>>

Zastupitelstvo města Třebíče. Dostupné online na URL

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Zastupitelstvo_m%C4%9Bsta_T%C5%99eb%C3%AD%C4%8De

Samospráva města Třebíče. Dostupné online na URL

<http://www.trebic.cz/files2.asp?folder_id=1769>

Seznam příloh

A. OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

Příloha 1 - Městská radnice v Třebíči v roce 1901

Příloha 2 - Třebíčská radnice v současnosti

B. TEXTOVÉ PŘÍLOHY

Příloha 1 - Představitelé města Třebíče od druhé poloviny 19. století po současnost

A. OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

Příloha 1 - Městská radnice v Třebíči v roce 1901

Příloha 2 - Třebíčská radnice v současnosti

B. TEXTOVÉ PŘÍLOHY

Příloha 1 - Představitelé města Třebíče od druhé poloviny 19. století po současnost

Starostové

Martin Hassek	1850 - 1857
Karel Fundulus st.	1857 - 1867
Ignát Přerovský	1867 - 1873
Karel Fundulus ml.	1873 - 1879
Antonín Fundulus	1879 - 1882
Alois Hassek	1882 - 1883
Jan František Kubeš	1883 - 1905
Karel Přerovský	1905 - 1919 starostou a od 5. 4. 1924 do 30. 10. 1924 a znovu od 5. 12. 1924 do 29. 4. 1925 vládním komisařem města
Jaroslav Hrabák	1919 - 1924
Otakar Jakubský	od 5. 12. 1924 do 23. 12. 1924 a znovu od 23. 12. 1924 do 29. 4. 1925 zástupcem vládního komisaře města
Gustav Kliment	29. 4. 1924 - 2. 9. 1924
Josef Vaněk	1925 - 1939
Antonín Sedlák	1945 - 1948
Antonín Brabec	1948 - 1951

Předsedové městského národního výboru

Jaroslav Joura	1951 - 1957
Karel Kliment	1957 - 1960
Jan Ujčík	1960 - 1971
Alois Rychlý	1971 - 1976
Miloslav Sedláček	1976 - 1981
Zdeněk Nováček	1981 - 1988
Karel Janíček	1988 - 1990
Lubomír Vostal	13. 3. 1990 - 23. 11. 1990

Starostové

Pavel Heřman	1990 - 1998
Pavel Janata	1998 - 2000
Miloš Mašek	2000 - 2006
Ivo Uher	2006 - 2010
Pavel Heřman	2010 -

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Eva Růžičková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Dějiny instituce veřejné správy - městská správa v Třebíči
Název v angličtině:	The history of public administration institutions - municipal administration in Třebíč
Anotace práce:	Práce se zabývá problematikou historie institucí městské správy. Konkrétní proměny institucionální stránky městské správy jsou doloženy na vývoji městské správy v Třebíči.
Klíčová slova:	Městská správa, Třebíč, obec
Anotace v angličtině:	The thesis deals with the history of the institutions of urban management. Specific changes in the institutional aspect of the town administration are documented in the development of municipal administration in Třebíč.
Klíčová slova v angličtině:	Municipal administration, Třebíč, community
Přílohy vázané v práci:	Obrazové přílohy Příloha 1 - Městská radnice v Třebíči v roce 1901 Příloha 2 - Třebíčská radnice v současnosti Textové přílohy Příloha 1 - Představitelé města Třebíče od druhé poloviny 19. století po současnost
Rozsah práce:	47
Jazyk práce:	český

